

10/10

Socialistisk läsebok

Chefredaktören Frans Severin har i *Socialismen och friheten* (Tidens förlag, 7.50) snarast givit en elementär framställning av de socialistiska idéernas utveckling. Han har gjort det med en fördomsfrihet, en kritik och ett avstående från all billig agitation som förtjänar högt erkännande. Som handbok lider dock skriften av att alltför stort utrymme ägnas åt rörelser — anarkism, syndikalism, gillesocialism — som haft ringa praktisk betydelse och från teoretisk synpunkt har mycket begränsat intresse. Viktigare är att boken blir torftig genom bristen på perspektiv och analytisk förmåga. Småsaker kritiserar ingående, men de stora linjerna i de behandlade ideologierna tycks författaren inte kunna se; underligheterna hos exempelvis Marx blir oförståeliga, om inte hans utvecklingsschema — med dess hegelianska metafysik — skildras och granskas. I flera fall är redogörelsen så pass bristfällig att man har svårt att anta någon avsevärd förtrogenhet med de berörda skrifterna (t. ex. Fourier, Owen, Sorel, Cole).

I en bok med denna titel väntar man sig i första rummet ett ställningstagande till den debatt som förts om möjligheten att förena socialisering och medborgerlig frihet i traditionell mening — Schumpeter, Hayek, Laski, Wigforss, Ross och många andra författare. Denna kärnfråga förbigås med några ord om att socialdemokratin vill bevara "tryckfrihet, församlingsfrihet etc." och att diktaturen i Ryssland inte är något bevis för att socialism är oförenlig med demokrati. Det är nästan otroligt att en så framstående socialdemokratisk publicist är okunnig om den diskussion det här gäller. Men man måste anta att så är fallet, ty hr Severin har alltför gott omdöme för att eljest ta så lätt på dessa frågor samtidigt som han ägnar tiotals sidor åt barnligheter hos Bakunin.

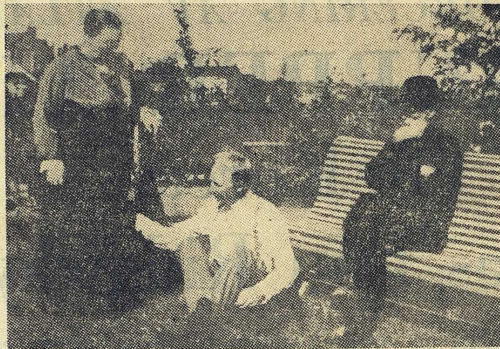
Som boken nu är beskaffad betyder den ett framsteg i förhållande till många av de handböcker med vilka ungdomen matas på fackföreningskurser och folkhögskolor. Men den är alltför svag för att fylla det stora behov som här föreligger.

HERBERT TINGSTEN

17/10

38

Ernst Wigforss andra del

I fars koloniträdgård 1914.

ANDRA DELEN av Ernst Wigforss minnen (Tidens förlag) börjar vid krigsutbrottet 1914 och fortsätter till den fjärde socialdemokratiska regeringens bildande år 1932. Den första delen var barndomens och ungdomens, denna del kan kallas den politiska utbildningens. Ty visserligen hade Wigforss även under detta skede många poster av betydelse och gjorde många betydande insatser: han blev riksdagsman 1919, medlem i de stora kommittéerna för industriell demokrati och försvarsfrågan något senare, först konsult och sedan finansminister i socialdemokratin tredje ministär (1924—1926). Men allt detta och mycket annat ter sig nu i efterhand som en förberedelse för den långa tid då Wigforss hörde till de två eller tre dominerande gestalterna i svensk politik — som intellektuell och ideolog den dominerande gestalten. "Nu ville jag kamp och jag ville regera. Jag skulle få mitt lystmäte av bådaderna. I nära sjutton år." Så slutar denna del, med författarens inträde vid 51 års ålder som finansminister i den första starka partiregeringen.

Det goda, det stora intryck som första delen gjorde förstärkes vid läsningen av denna fortsättning. Det är ett liv, en friskhet, en glad iver över boken som gör den oemotståndlig; man läser dessa 380 sidor

i ett sträck, i spänning och sympati. De politiska skildringarna ger sakligt mycket, ehuru de aldrig förlorar sig i detaljer, skvaller eller utförliga apologier — boken borde bli kursbok i statskunskap, med risk att den gör ämnet till en skola för socialister. Några personteckningar är mästerliga, generösa, men ändå på väsentliga punkter inträngande, t. ex. Thorsson, Eli Heckscher, Sandler, P. A. Hansson. De glimtar man får av denna högst sociala människas privatliv är inte fängslande bara genom huvudpersonens godhet och öppenhet, utan också genom förmågan att i några satser ge bilder som man minns. Försöket att klarlägga den egna åskådningen och hur denna åskådning blev till — delvis under återgång till den första delens skede — har knappast någon motsvarighet i vår politiska litteratur.

*

I en välskriven studie för några år sedan framställdes Wigforss som vår svenske Robespierre, idealistisk, hård och fanatisk, med ett våldsamt socialt ressentiment som en drivande kraft. Det är galet, även om man inte glömmet den Robespierre som matade duvor och med sådan naiv vänlighet pratade med grannarna på pensionatet. Något av fanatism finns eller fanns hos Wigforss; han talar själv om sin teoretiska frenesi och sin indignation mot samhället. "Alla starka ord av-

skyr jag, den enda affekt jag skulle kunna ge naturligt uttryck åt är harmen", skriver han år 1910 till vännen Albert Nilsson. Men denna harm växte inte fram ur bitterhet och hat, det var en lycklig och i stort sett lyckligt lottad människas avsky för olikställighet, orättvisor och lugnt högmot hos de besittande; i sällsynt ringa grad förlorar sig rötterna till denna hållning i personliga drag, som ter sig olustiga även för den som beundrar hållningen. I kampen bevarade Wigforss en märklig balans, tolerans och förståelse — han tycks sällan ha känt illvilja mot en motsståndare. Vad själva kampens former beträffar stod han fast vid de demokratiska reglerna, hur fast blir man starkt övertygad om just i denna bok. Att denne jämlikhetens och trygghetens apostel har verklig känsla för friheten — för den enskildes frihet mot stat, organisationer, socialt tryck — blir tydligt i de brevcitat som lika passionerat angriper den tyska militärstaten som den bolsjevikiska diktaturen.

Wigforss skriver i sin teckning av Thorsson att det är svårt att urskilja drivfjädrarna för livsverket. "Rörelsens intressen, rörelsens bästa är så nära sammanflätade med vad den enskilde partiarbetaren anser vara sin egen framgång, att en särskildnad ter sig konstlad... Självakttagelsen och andras iakttagelse kan upp-daga alla möjliga element i helhetsbilden, strävan efter andras erkännande eller eget gillande, lusten att bruka sina krafter, att synas, att lysa, fåfänga, ärelystnad, ekonomiska förmåner, maktbegär." Hans slutsats blir att hos Thorsson de "små" motiven var av ovanligt ringa betydelse. Och det-samma blir intrycket av Wigforss. Att "det onda" inte varit honom främmande betygar han själv med en uppriktighet som man inte är bortskämd med hos politiker. Då det gällde att vid Brantings död 1925 utse en efterträdare som statsminister föreslog Wigforss Undén, som ett provisorium, eftersom denne stod utanför den partipolitiska karriären. "Huruvida tanken på uppskov hade något slags samband med egna dolda eller halvt medvetna aspirationer, skulle jag inte med säkerhet kunna avgöra." Gång efter annan erinras läsaren om att fåfänga och ärelystnad inte varit författaren främmande. Generositeten i personteckningar behöver inte, sägs det, vara alldeles äkta; "det kan hända att den reflekterande och medvetne döljer sina känslor mot medtävlare genom att vara generös". Wigforss talar i redogörelsen för en polemik om sin "självkänsla, som redan då fanns tydligt utpräglad under en lika naturlig som medveten (obs!) blygsamhet".

Någon gång kan man miss-tänka att saker som dessa blott

är bevis på en intelligent persons förmåga att skaffa sig alibi. Genom antydningar om "onda" drag, som delas med alla människor, bryts udden av beskyllningar för att dessa drag skulle vara starkare än hos andra människor. Men huvudintrycket blir det motsatta: av ett ärligt behov att redovisa nämns även sådant som inte varit viktigt eller bestämmande. Intrycket av renhet i motiven blir helt behärskande.

*

Vi får emellertid inte glömma att denne författare varit en sällsynt lycklig, balanserad, harmonisk människa och att detta innebär en begränsning. Ett och annat uttalande om meningslöshet och känsla av andlig död kunde återopas för en annan tolkning, men den "positiva" bevisningen är överväldigande. Ett minimum av personliga svårigheter, av ångest, av tomhet, av lidelser, av moraliska problem — inte ett minimum med tanke på människor i allmänhet, men med tanke på intelligensen, känslstyrkan och sanningskravet hos Ernst Wigforss. Därav förklarar det intryck av sval godhet, av älskvärdhet på gränsen till det ointresserade och osårbara, av tolerans utan självövervinnelse, som kan göra motsståndare lika ursinniga som maktlösa. Härav förklarar också att reflexionerna om filosofi och religion saknar något av bistert engagemang; de är inte ytligare än många andra lysande begåvningars försök att bekänna en livsåskådning utan påtagliga metafysiska tokerier, men de verkar en aning "formella". Och därav förklarar kanske också en tendens att vid problemanalys hamna i uttalanden som är rimliga, men genom en viss vänlig vaghet synes stå under författarens nivå.

Men dessa närliggande om-dömen lär för de flesta inte vara förenade med någon känsla av ovilja eller kritik. Bristen på fariseism hos Wigforss trots draget av okomplicerad rättfärdighet slår ned de onda tankarna. Det väsentliga blir beundran inför detta exempel på "ett gott liv".

HERBERT TINGSTEN